

Jak poprawić stan finansów publicznych?

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2024

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Rada UE na podstawie zalecenia Komisji Europejskiej nałożyła na Polskę (a także kilka innych krajów unijnych) procedurę nadmiernego deficytu. Procedura taka może zostać uruchomiona, gdy w danym kraju UE deficyt sektora finansów publicznych przekroczy 3 proc. PKB lub dług publiczny jest wyższy niż 60 proc. PKB. Według danych GUS deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2023 roku w relacji do PKB wyniósł znacznie więcej (5,1%). Wszczęcie procedury nadmiernego deficytu oznacza konieczność przedstawienia planu działań naprawczych.

W lipcowym badaniu¹ zapytaliśmy naszych respondentów o ich akceptację dla ewentualnych działań mających służyć poprawie stanu finansów publicznych.

OGRANICZANIE WYDATKÓW *VERSUS* PODNOSZENIE PODATKÓW

W ocenie społecznej w obecnej sytuacji finansowej państwa lepszym rozwiązaniem jest ograniczanie wydatków niż wzrost obciążeń podatkowych. Akceptację dla ograniczania wydatków deklaruje obecnie ogółem 72% badanych, zaś podniesienie podatków popiera jedynie 9%.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (411) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

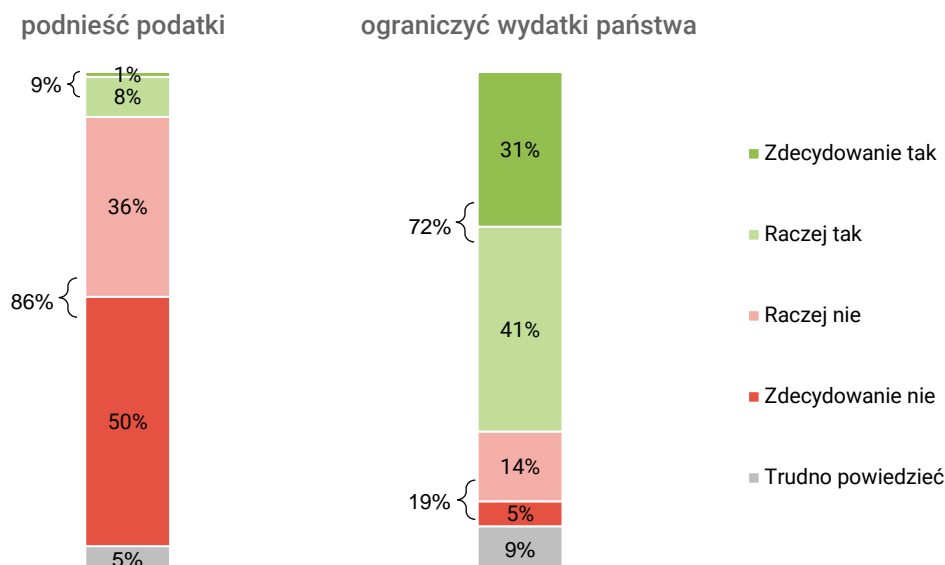
Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 4 do 14 lipca 2024 roku na próbie liczącej 1076 osób (w tym: 61,9% metodą CAPI, 23,0% – CATI i 15,1% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

RYS. 1. Czy w obecnej sytuacji finansowej Polski należy:

Podobne pytania zadawaliśmy naszym respondentom w styczniu 2023 roku, kiedy sytuacja finansowa państwa była lepsza niż obecnie, ale utrzymywała się wysoka inflacja, a Polacy dotkliwie odczuwali wzrost cen. Poparcie dla ograniczenia wydatków wyrażało wówczas 75% badanych (a więc o 3 punkty procentowe więcej niż obecnie), zaś dla zwiększenia obciążeń podatkowych – jedynie 2% (a więc o 7 punktów mniej niż obecnie).

TABELA 1

Czy w obecnej sytuacji finansowej Polski należy:	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Raczej nie		Zdecydowanie nie		Trudno powiedzieć	
	I '23	VII '24	I '23	VII '24	I '23	VII '24	I '23	VII '24	I '23	VII '24
	w procentach									
– podnieść podatki	0	1	2	8	34	36	57	50	7	5
– ograniczyć wydatki państwa	39	31	36	41	9	14	4	5	12	9

W 2023 roku pytanie brzmiało „Czy w obecnej sytuacji gospodarczej i finansowej kraju należy:”

W obu kwestiach panuje dość duża zgodność: przekonanie o potrzebie ograniczania wydatków i jednocześnie krytycyzm wobec zwiększania obciążeń podatkowych dominują we wszystkich grupach społeczno-demograficznych oraz wśród sympatyków różnych opcji politycznych. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na pewne zróżnicowania w opiniach na ten temat w zależności od poglądów politycznych i preferencji partyjnych. Ograniczanie wydatków państwa częściej niż przeciętnie popierają osoby identyfikujące się z lewicą (81%), a w elektoratach – zwolennicy Trzeciej Drogi (86%) i Koalicji Obywatelskiej (83%). Najmniej zwolenników i stosunkowo najwięcej przeciwników wprowadzenia oszczędności notujemy natomiast wśród wyborców Prawa i Sprawiedliwości (odpowiednio 62% i 28%).

TABELA 2

Potencjalne elektoraty	Czy w obecnej sytuacji finansowej Polski należy ograniczyć wydatki państwa ?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Trzecia Droga	86	10	4
Koalicja Obywatelska	83	12	5
Konfederacja Wolność i Niepodległość	76	15	9
Lewica	74	23	3
Prawo i Sprawiedliwość	62	28	10
Niezdecydowani, na kogo głosować	70	13	17
Niegłosujący	68	20	12

Choć, niezależnie od orientacji politycznej i partyjnej, ewentualne podniesienie podatków budzi sprzeciw, to proporcjonalnie najwięcej zwolenników tego rozwiązania jest wśród osób deklarujących lewicowe poglądy polityczne (19%), przede wszystkim wśród zadeklarowanych wyborców Lewicy (28%), ale także wśród sympatyków Koalicji Obywatelskiej (18%).

TABELA 3

Potencjalne elektoraty	Czy w obecnej sytuacji finansowej Polski należy podnieść podatki ?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Lewica	28	72	0
Koalicja Obywatelska	18	78	4
Konfederacja Wolność i Niepodległość	8	88	4
Trzecia Droga	8	91	1
Prawo i Sprawiedliwość	4	91	5
Niezdecydowani, na kogo głosować	5	84	11
Niegłosujący	5	91	4

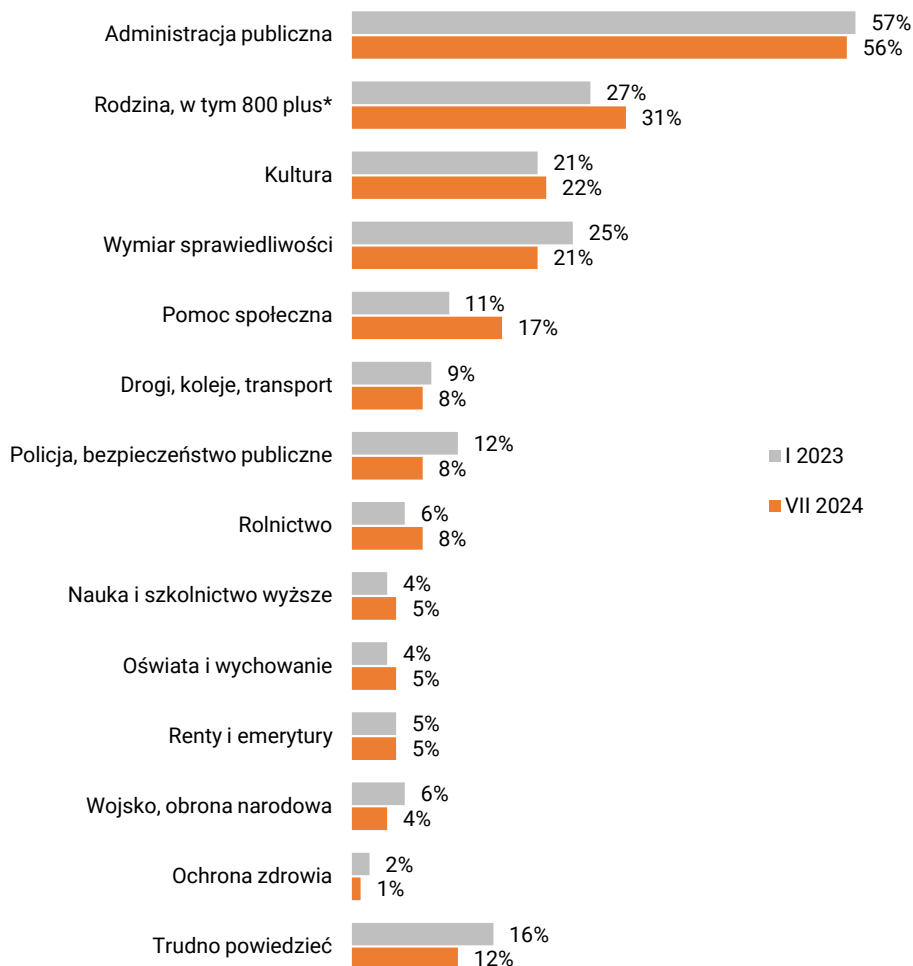
W JAKICH OBSZARACH SZUKAĆ OSZCZĘDNOŚCI, A W JAKICH NIE NALEŻY TEGO ROBIĆ?

Po upływie półtora roku po raz kolejny zapytaliśmy badanych, w jakich obszarach szukaliby oszczędności, gdyby konieczne okazało się ograniczenie wydatków państwa. Ankietowani mogli wybrać maksymalnie trzy dziedziny. Wskazania respondentów układają się dość podobnie jak w 2023 roku. Zdecydowanie najwięcej osób uważa, że można by ewentualnie zaoszczędzić na wydatkach na administrację publiczną (56%). Blisko co trzeci (31%) wymienia w tym kontekście wydatki na wsparcie rodziny, w tym na wypłatę świadczenia wychowawczego w ramach programu Rodzina 800 plus (kiedyś 500 plus). Więcej niż co piąty ankietowany szukałby oszczędności przede wszystkim w takich obszarach jak kultura (22%) czy wymiar sprawiedliwości (21%). Względnie spory odsetek

osób (17%) dostrzega możliwości oszczędzenia na wydatkach na pomoc społeczną. Na pozostałe dziedziny, spośród wymienionych w pytaniu, wskazywało mniej niż 10% badanych.

CBOS

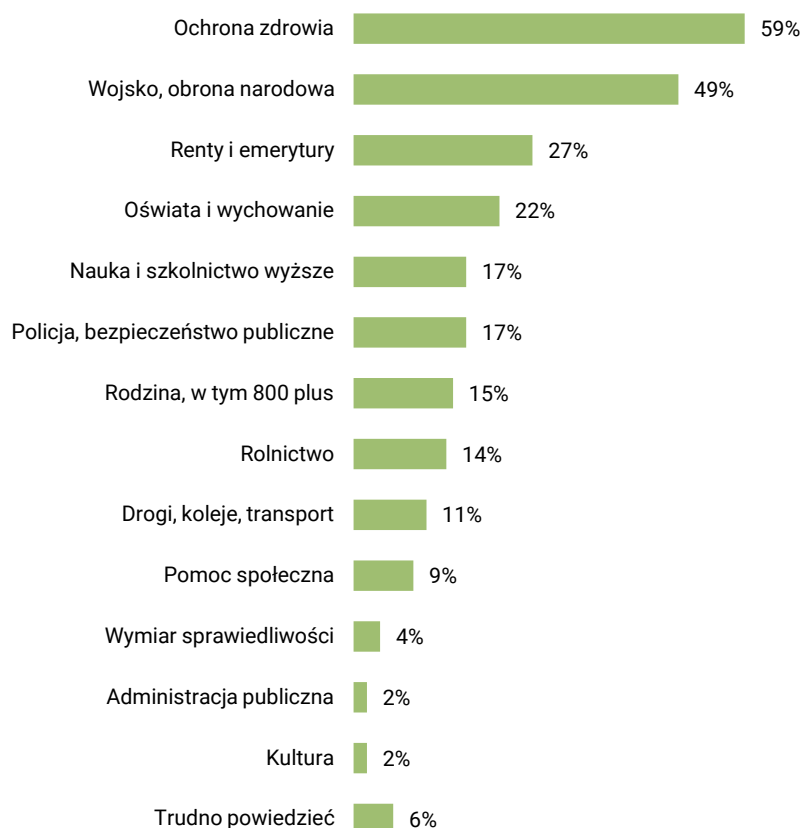
RYS. 2. Gdyby konieczne okazało się ograniczenie wydatków państwa, to w jakich obszarach należy szukać oszczędności?

* W styczniu 2023 roku: „Rodzina, w tym 500 plus”

Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

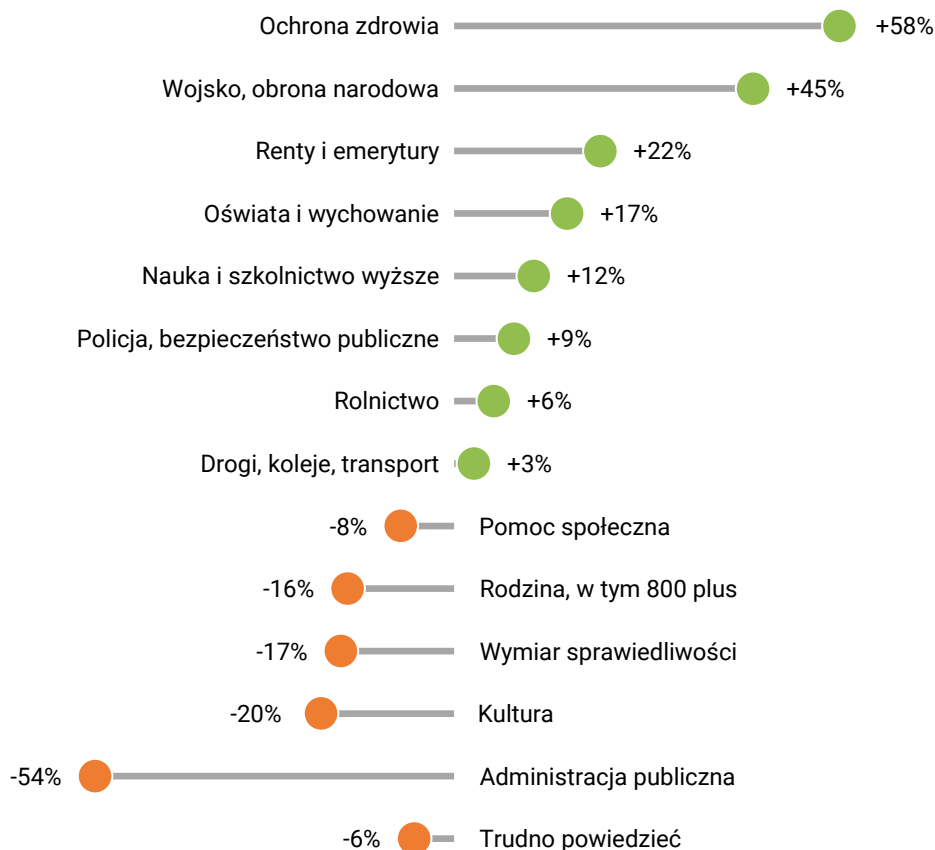
W lipcowym badaniu, oprócz pytania o obszary, w których można by ewentualnie szukać oszczędności, zadaliśmy dodatkowe, „lustrzane” pytanie o dziedziny, cele, na które nie należy ograniczać wydatków. W ocenie społecznej do spraw priorytetowych, na których nie należy oszczędzać, należą przede wszystkim ochrona zdrowia (wskazało ją 59% badanych) oraz wojsko, obrona narodowa (49%). Pozostałe kwestie wymieniało zdecydowanie rzadziej. Znaczący odsetek badanych wskazywał na konieczność utrzymania wydatków na renty i emerytury (27%) – była to trzecia spośród najczęściej wybieranych kwestii. Na kolejnych miejscach – jako wymagające finansowania na co najmniej dotychczasowym poziomie – znalazły się takie dziedziny jak: oświata i wychowanie (22%), nauka i szkolnictwo wyższe (17%) oraz policja, bezpieczeństwo publiczne (17%).

RYS. 3. A w jakich obszarach, na jakie cele, **nie powinno się** obecnie ograniczać wydatków?

Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Zestawiając ze sobą opinie o tym, w jakich obszarach można ewentualnie szukać oszczędności, a w jakich nie należy tego robić, uszeregowaliśmy oceniane dziedziny według bilansu otrzymanych głosów. Uzyskana w ten sposób kolejność pokazuje, że niekwestionowane jest znaczenie utrzymania co najmniej na dotychczasowym poziomie finansowania ochrony zdrowia i obronności. W ocenie społecznej ważne jest także utrzymanie nakładów na renty i emerytury oraz oświatę i wychowanie. Wśród dziedzin, które uzyskały ujemny bilans głosów, a więc częściej wskazywano, że można na nich oszczędzać, niż że nie można tego robić, obok administracji państwowej, znalazły się kolejno: kultura, wymiar sprawiedliwości, rodzina oraz pomoc społeczna.

RYS. 4. Bilans głosów „przeciw ograniczeniom wydatków” i „za szukaniem oszczędności” w poszczególnych dziedzinach

W niemal wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych przeważa przekonanie, że w pierwszej kolejności należy ograniczać wydatki na administrację publiczną. Inaczej jest jedynie wśród najmłodszych respondentów, w wieku 18–24 lata, oraz uczniów i studentów, którzy w pierwszej kolejności oszczędzaliby na wsparciu rodzin, w tym na wydatkach na program Rodzina 800 plus. Chęci ograniczania wydatków na ten cel poza młodym wiekiem sprzyja mieszkanie w dużym mieście oraz wyższy status społeczno-ekonomiczny. Częściej przeciw niż za oszczędnościami w tym obszarze są natomiast respondenci najslabiej sytuowani (o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 2000 zł), osoby zajmujące się domem oraz renciści. W prawie wszystkich uwzględnionych w badaniu kategoriach społeczno-demograficznych najczęściej deklarowano, że nie należy oszczędzać na ochronie zdrowia. O ile opieka zdrowotna jest uznawana za finansowy priorytet przez kobiety, o tyle dla mężczyzn co najmniej równie ważne jest finansowanie wojska i obronności. Utrzymanie wydatków na renty i emerytury jest istotne – co oczywiste – dla ludzi starszych, emerytów i rencistów oraz osób słabiej wykształconych i gorzej sytuowanych, a finansowanie rolnictwa – głównie dla rolników. Na potrzebę utrzymania wydatków na oświatę oraz na naukę i szkolnictwo wyższe częściej wskazują ludzie młodzi (do 24 roku życia), mieszkańcy dużych miast, badani z wyższym

wykształceniem oraz uczniowie i studenci. Przeciwni oszczędzaniu na nauce i szkolnictwie wyższym częściej niż przeciętnie są także właściciele firm. Z kolei za utrzymaniem wydatków na infrastrukturę drogową i kolejową stosunkowo najczęściej opowiadają się badani w wieku od 25 do 34 lat oraz mieszkańcy dużych miast.

Elektoraty najważniejszych ugrupowań politycznych zgadzają się co do tego, że oszczędności można ewentualnie szukać w finansowaniu administracji publicznej. Ograniczanie wydatków na wsparcie rodziny budzi już jednak znaczne kontrowersje. O ile w elektoratach koalicyjnych oraz wśród zwolenników Konfederacji WiN jest na to spore przyzwolenie (jest to druga najczęściej wskazywana w tym kontekście dziedzina), o tyle wyborcy Prawa i Sprawiedliwości uważają raczej, że na rodzinie nie należy oszczędzać. Zwolennicy tej partii częściej niż przeciętnie są skłonni bronić także wydatków na renty i emerytury. Stosunkowo często możliwość oszczędności dostrzegają natomiast w wydatkach na wymiar sprawiedliwości (jest to drugi najczęstszy wybór w tym elektoracie). Spośród elektoratów ugrupowań tworzących koalicję rządową najbardziej wyróżniają się sympatycy Lewicy. Rzadziej niż pozostałe elektoraty do priorytetów zaliczają finansowanie wojska i obronności, zdecydowanie częściej niż inni są przeciwni oszczędzaniu na wydatkach na oświatę i wychowanie (to druga najważniejsza według nich kwestia po opiece zdrowotnej) oraz na naukę i szkolnictwo wyższe. Zwolennicy Koalicji Obywatelskiej relatywnie najczęściej dopuszczają ograniczenia wsparcia finansowego rolnictwa. Wyborcy Trzeciej Drogi stosunkowo najczęściej zgodziliby się ograniczenie wydatków na naukę i szkolnictwo wyższe, zaś rzadziej niż inni byliby za oszczędzaniem na wymiarze sprawiedliwości oraz policji i bezpieczeństwie publicznym. Wyborcy Konfederacji WiN nieco częściej niż inni skłonni byliby szukać oszczędności w wydatkach na pomoc społeczną, częściej natomiast za ważne uważają wspieranie rolnictwa oraz inwestycje w infrastrukturę drogową i kolejową.

TABELA 4

Gdyby konieczne okazało się ograniczenie wydatków państwa, to w jakich obszarach należy szukać oszczędności?	Potencjalne elektoraty				
	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Trzecia Droga	Lewica	Konfederacja WiN
	w procentach				
Administracja publiczna	60	63	56	60	51
Rodzina, w tym 800 plus	12	45	46	42	38
Kultura	19	21	23	16	24
Wymiar sprawiedliwości	30	13	20	27	21
Pomoc społeczna	13	19	22	15	24
Drogi, koleje, transport	9	10	6	6	2
Policja, bezpieczeństwo publiczne	7	4	2	10	10
Rolnictwo	4	17	15	10	6
Nauka i szkolnictwo wyższe	5	4	13	6	6
Oświata i wychowanie	6	3	6	1	5
Renty i emerytury	1	5	12	5	9
Wojsko, obrona narodowa	2	3	1	14	1
Ochrona zdrowia	1	1	0	0	2
Trudno powiedzieć	16	5	5	2	7

TABELA 5

A w jakich obszarach, na jakie cele, nie powinno się obecnie ograniczać wydatków?	Potencjalne elektoraty				
	Prawo i Sprawiedliwość	Koalicja Obywatelska	Trzecia Droga	Lewica	Konfederacja WiN
	w procentach				
Ochrona zdrowia	55	68	66	66	55
Wojsko, obrona narodowa	52	55	58	40	57
Renty i emerytury	31	23	25	28	17
Oświata i wychowanie	14	29	22	45	14
Nauka i szkolnictwo wyższe	12	17	17	36	18
Policja, bezpieczeństwo publiczne	13	20	24	18	20
Rodzina, w tym 800 plus	22	10	7	12	15
Rolnictwo	18	5	10	3	22
Drogi, koleje, transport	11	11	11	6	15
Pomoc społeczna	10	8	14	14	12
Wymiar sprawiedliwości	2	5	14	5	1
Administracja publiczna	2	1	2	0	2
Kultura	1	3	6	0	5
Trudno powiedzieć	7	4	1	0	1

Polacy szukaliby możliwości poprawy stanu finansów publicznych poprzez ograniczanie wydatków państwa niż wzrost obciążeń podatkowych. Niemniej jednak odsetek zwolenników podnoszenia podatków jest dziś znacząco wyższy niż na początku ubiegłego roku. W ocenie społecznej priorytetem powinno być utrzymanie wydatków na ochronę zdrowia oraz na obronność, oszczędności można natomiast szukać przede wszystkim w wydatkach na administrację publiczną. Kontrowersje budzi wielkość wydatków na wsparcie rodzin – wiele osób byłoby skłonnych poprzeć oszczędności w tej dziedzinie.

Opracowała

Beata Roguska